

THE FIRST ECUMENICAL COUNCIL OF NICAEEA (325 AD): FAITH AND POLITICS

Ștefan Colbu

PhD, "Mihai Eminescu" Central University Library of Iași, Romania

Abstract: The two-thousand-year existence of the Christian Church arouses the interest of researchers, who try to identify the "secret" of its longevity. While the theological explanation emphasizes the fact that the Church is a divine-human institution, supported by the work of the Holy Spirit, researchers in the field of social sciences analyse with their specific tools the way in which the Church is organized and functions. Using an approach specific to political science – which studies how individuals with different and often divergent preferences come to cooperate –, in the present paper I will analyse the influence that the political aspect had in the definition and subsequent implementation of the rules of faith, with a special focus on the first ecumenical council of Nicaea.

Keywords: Ecumenical Council, Nicaea 325 AD, faith, rules, creed, politics

Introducere

Sinodul întrunit la Niceea în anul 325 a fost prima adunare a episcopilor care a emis hotărâri cu valoare universală (acceptate în întreaga Biserică). Scopul principal al întrunirii a fost acela de a clarifica un aspect important privind teologia: relația lui Iisus cu Dumnezeu Tatăl. În cadrul Sinodului, episcopii au elaborat un crez (o mărturisire de credință) în care au expus principalele învățături creștine privind hristologia.

În lucrarea de față voi prezenta o serie de aspecte politice care au influențat mărturisirea de credință formulată la Niceea și, implicit, credința creștină oficială până astăzi. În prima parte a lucrării definesc termenii de politică și credință, apoi expun succint arianismul, cu referire la problema care a condus la convocarea sinodului. În partea a doua tratez o serie de aspecte politice privitoare la sinodul de la Niceea: primele încercări de soluționare a controversei, convocarea sinodului de către împăratul Constantin și deliberarea în cadrul ședințelor.

În cea de-a treia parte a lucrării expun o serie de consecințe ale modului de organizare și de desfășurare a sinodului, cu referire specială la convocarea lui de către împăratul Constantin, la terminologia folosită în crezul elaborat la sinod, la regula de vot și la numărul de participanți.

1. Delimitări conceptuale

1.1. Politică

Cercetătorii din științele politice încearcă să identifice mecanismele care fac posibilă cooperarea indivizilor cu interese și preferințe diferite, uneori chiar divergente. Conform acestor cercetători, în orice grup social există o serie de rutine/obișnuințe, norme și reguli pe care membrii grupului le cunosc și le respectă și care le structurează interacțiunile – acestea sunt *instituțiile*. Prin repetarea aceluiași acțiuni, oamenii ajung să-și formeze anumite *obișnuințe* (rutine) care, la rândul lor, influențează acțiunile individuale. În orice mediu instituțional anumite comportamente sunt permise, în timp ce altele sunt interzise. Conformarea indivizilor la *norme* este încurajată prin internalizarea valorilor grupului, prin dezaprobarea comportamentului neconform, prin refuzul de a interacționa cu persoana care încalcă convențiile sociale. Din această perspectivă, respectarea normelor este încurajată prin stimulente interne. *Regulile*, pe de altă parte, sunt în general scrise,

iar respectarea lor este întărită prin stimulente și sancțiuni externe – recompense și pedepse formale. Cu titlu exemplificativ, ar putea fi amintite următoarele tipuri de reguli: cine hotărăște ce direcție de acțiune va fi urmată într-o anumită situație, cum se iau deciziile în cazul unui dezacord, cine monitorizează respectarea regulilor, cine aplică sancțiuni pentru încălcarea regulilor etc.

1.2. Credință

Prin credință se înțelege, în sens larg, **încrederea** că o anumită afirmație (principiu, idee) este adevărată, precum și atitudinea pe care o avem atunci când considerăm că lucrurile stau într-un anumit fel. Mărturisirea de credință se referă la un set de afirmații/declarații referitoare la convingerile cuiva privind adevărul în domeniul teologic.

1.3. Arianism

Arianismul este o doctrină teologică al cărei nume vine de la întemeietorul ei, Arie (n. 250 – d. 336) un preot creștin care a trăit, a slujit și a predicat în Alexandria, Egipt. În linii mari, Arie predica faptul că Iisus este creat de Dumnezeu Tatăl și inferior Lui. Dar, din cauză că învățăturile lui erau diferite de cele general acceptate de Biserica majoritară, Arie a fost exclus din preoție și excomunicat (în anul 321) de episcopul său, Alexandru al Alexandriei (Brown, 2023: 148). Găsind însă înțelegere și sprijin din partea altor episcopi (și în special din partea fostului său coleg de școală, episcopul Eusebiu de Nicomidia, care îi împărtășea concepția teologică), Arie a revenit în Alexandria și, ignorând decizia ierarhului, a continuat să predice (Brown, 2023: 149). Confruntat cu această atitudine de nesupunere din partea unui preot din eparhia sa, episcopul Alexandru a apelat la împăratul Constantin cel Mare, cu rugămintea de a soluționa problema. În primă fază, împăratul Constantin a trimis celor doi clerici aflați în conflict, prin intermediul episcopului Osius de Cordoba, o scrisoare prin care le cerea să se împace. Însă, din cauza faptului că fiecare dintre cei doi aveau susținători și deoarece la origine era vorba de o neînțelegere de ordin teologic, scrisoarea imperială nu și-a atins scopul.

Conform învățăturii creștine, Dumnezeu a creat lumea și L-a trimis pe Iisus în lume pentru a-i mântui pe cei care vor crede în El. Învățătura aceasta este foarte generală și nu oferă răspunsuri la întrebări precum: Cine este Iisus? Care este relația Lui cu Dumnezeu Tatăl? Ce trebuie să facă un credincios pentru a fi mântuit? La începutul secolului al patrulea, când izbucnise conflictul dintre preotul Arie și episcopul Alexandru, Biserica creștină abia intrase în legalitate (odată cu Edictul de la Mediolanum, din anul 313), după valuri intermitente de persecuție, iar învățătura creștină începea să se cristalizeze, inclusiv prin intermediul concepțiilor greșite care au obligat forurile decizionale ale Bisericii să formuleze limitele credinței creștine.

Evangelhia după Matei relatează un episod în care Iisus îi întreabă pe ucenici: „Voi cine ziceți că sunt?” (Matei 16, 15). Această întrebare i-a frământat pe credincioși și pe teologi de-a lungul primelor secole, iar încercările de clarificare au condus uneori la puternice divergențe de opinie. Scrierile care alcătuiesc Noul Testament au fost concepute pentru a răspunde unor probleme punctuale concrete apărute în comunitățile creștine nou întemeiate, motiv pentru care nu oferă răspunsuri sistematice la toate întrebările doctrinare sau disciplinare. Totuși, fiind considerat un text inspirat divin, Noul Testament a fost supus, încă de la început, diferitor tipuri de interpretări. Comunitățile creștine din marile centre universitare ale lumii antice au fost influențate în modul lor de a înțelege scripturile de către școlile filosofice cu tradiție din aceste orașe/centre culturale. Istoricii și teologii au remarcat faptul că, în Răsăritul Imperiului, viața intelectuală era mult mai competitivă, iar comunitățile creștine fiind foarte diferite, erau adesea măcinate de erezii (învățături greșite) care concureau pentru atragerea de noi adepți (Freeman, 2009: 230). Alexandria

era un astfel de centru cultural și intelectual care a influențat modul în care se raportau credincioșii la Sfânta Scriptură. În Alexandria a învățat și a fost conducător al școlii catehetice Origen (n. 185 – d. 254), un mare teolog, care considera că Tatăl este sursa divinității, iar Fiul îi este subordonat Tatălui. Pe aceeași linie de interpretare se poziționa și Arie, care considera că Fiul îi este subordonat Tatălui, dar și că este creat (înainte de facerea lumii), deci are altă natură, o esență diferită de a Tatălui. Pe baza acestei învățături, Arie a fost condamnat de episcopul său.

Conflictul dintre Arie și episcopul Alexandru trebuie privit și în contextul istoric în care a apărut, deoarece, după ce a inclus creștinismul între religiile acceptate ale Imperiului Roman, împăratul Constantin a oferit privilegiu Bisericii creștine și clerului, astfel încât episcopii au dobândit treptat un statut social și politic tot mai important. De aceea, disputa ariană a fost considerată de unii istorici „o luptă în care problemele doctrinare serveau [...] doar ca pretexte. Această luptă a dus în primul rând la necesitatea intervenției împăratului și a convocării sinodului” (Nibley, 2004: 104). Merită menționat în acest context și faptul că episcop al capitalei imperiale, Nicomidia, era Eusebiu, susținător fervent al învățăturii lui Arie.

2. Primul sinod ecumenic (Niceea, 325 d.Hr)

2.1. Încercări de soluționare

Conform normelor vremii, atunci când apăreau probleme/diferende în comunitățile creștine, acestea erau soluționate prin apelul la alți episcopi, neimplicați în conflict: lor li se cerea părerea, prin intermediul scrisorilor (Nibley, 2004: 102), în problema litigioasă. Având în vedere faptul că la începutul secolului al IV-lea terminologia teologică și doctrina nu erau stabilite, Arie a găsit susținere pentru învățatura sa la alți episcopi, la fel cum și episcopul Alexandru avea susținerea majorității episcopilor din Răsăritul Imperiului. Deși la prima vedere părea un caz de nesupunere a unui preot față de episcopul său, conflictul dintre Arie și Alexandru avea la bază un conflict teologic pe o temă încă interpretată și interpretabilă la acea vreme. În acest context, episcopul Alexandru a solicitat intervenția împăratului Constantin, care, după cum am văzut, a încercat inițial să aplaneze conflictul printr-o scrisoare adresată celor doi. Dată fiind complexitatea situației, emisarul împăratului Constantin, Osius de Cordoba, nu a reușit să-i împace pe cei doi și i-a explicat împăratului situația. Deși îl depășeau nuanțele teologice ale conflictului și nici nu prevedea implicațiile acestuia, Constantin dorea să evite cu orice preț dezbinarea din Biserică și din Imperiu, motiv pentru care a decis convocarea unui sinod/conciliu al episcopilor care să soluționeze problema dintre Arie și episcopul Alexandru. Adunând laolaltă un număr de episcopi suficient de mare încât decizia lor să poată avea greutate, Constantin a întărit cu propria sa autoritate hotărârea sinodului, iar acest model a fost folosit de Biserică și de împărați de fiecare dată când celelalte încercări de soluționare a problemelor eșuau (MacMullen, 2008: 67).

Fiind Pontifex Maximus, conducător al tuturor cultelor din imperiu, Constantin era autorizat nu doar să primească sesizări judiciare în materie de religie, ci și să-și formuleze opinia și să hotărască în consecință. De altfel, în baza aceleiași prerogative religioase, a existat un precedent – în anul 272, împăratul păgân Aurelian a fost chemat să arbitreze un conflict foarte dur ce tulburase Orientul creștin, între doi pretendenți la scaunul episcopal al Antiohiei (Filoramo, 2022: 142), când Pavel de Samosata, fiind sprijinit politic, refuza să elibereze scaunul episcopal, deși fusese condamnat ca eretic și depus din treaptă de episcopii reuniți în sinod în anul 298 la Antiohia. Împăratul Aurelian a tranșat situația chemându-i pe cei doi în fața tribunalului imperial. Împăratul Constantin, care se arătase favorabil față de Biserica creștină încă din anul 313, a avut o abordare diferită – a facilitat întrunirea unui sinod al episcopilor care să soluționeze în cadrul Bisericii conflictul dintre preotul Arie și episcopul Alexandru.

2.2.Convocarea sinodului

La începutul anului 325, împăratul Constantin a trimis tuturor episcopilor din Imperiu o scrisoare cu invitația de a participa la sinod, punându-le la dispoziție Poșta imperială, cel mai rapid și mai sigur mijloc de transport al vremii. Episcopii au fost primiți la Palatul Imperial din Niceea, unde au și avut loc lucrările conciliului (Filoramo, 2022: 166). Datorită prestigiului și autorității sale, împăratul Constantin a reușit să organizeze prima întâlnire universală a episcopilor creștini (Nibley, 2004: 135). Prin tradiție, Biserica a păstrat și a transmis numărul de 318 episcopi participanți la sinodul imperial de la Niceea, însă sursele disponibile prezintă între 200 și 250 de episcopi participanți – un număr impresionant nu doar pentru standardele vremii.

Fiind preocupat de unitatea Imperiului, împăratul Constantin avea nevoie să obțină înțelegere și unitate în Biserică. Însă problema teologică ce a stat la baza conflictului nu putea fi rezolvată la nivel local, motiv pentru care, în convocatorul pentru sinodul de la Niceea, împăratul amintește că „nu este posibil să se ajungă la decizii corecte în chestiuni importante, decât în cadrul sinoadelor” și numai „dacă toți sau cel puțin cea mai mare parte a episcopilor se întâlnesc” (Nibley, 2004: 134) pentru a dezbate și a decide. În scrisoarea adresată episcopilor după sinod, împăratul Constantin spune că la Niceea a fost o „judecată cerească” (Nibley, 2004: 137-138).

Istoricii și cercetătorii din domeniul juridic (cf. Lanne 1971: 204, Nibley, 2004) au observat că sinodul convocat de împăratul Constantin la Niceea a urmat îndeaproape modelul Senatului Roman, iar nu pe cel al Sinodului Apostolic ținut la Ierusalim (Fapte 15, 1-35): numele de sinod (*concilium*) nu este un termen religios, iar sintagmele folosite pentru convocarea sinodului (*cogere concilium*) și pentru organizarea sinodului (*concilium habere*) au fost preluate din terminologia folosită pentru întâlnirile Senatului Roman. În plus, „întâlnirile conciliilor au rămas publice în orice moment, deși numai episcopilor li s-a permis efectiv să participe. Acest lucru contrastează cu secretul întâlnirilor Domnului cu apostolii săi, cu apostolii între ei și cu primii creștini, care este probabil cel mai cunoscut aspect al adunărilor apostolice” (Nibley, 2004: 135-136).

2.3.Deliberarea

Episcopii convocați de împăratul Constantin la Niceea pentru a se pronunța în legătură cu învățătura lui Arie puteau lua o hotărâre prin raportare la canonul Scripturii, care, încă de la începutul secolului al III-lea, era recunoscut aproape în forma pe care o știm noi astăzi. Totuși, așa cum am amintit deja, textul biblic făcea obiectul unor tradiții de interpretare diferite în comunitățile creștine din marile orașe ale Imperiului Roman (Alexandria, Antiohia, Roma etc). Comunitățile creștine înființate de Apostoli aveau ca normă de credință nu doar scrisorile trimise de aceștia cu diferite ocazii, ci și o tradiție orală bogată, transmisă de ei prin viu grai. Episcopii întruniți la Niceea au formulat un decret de credință (Ică, 2008: 137) prin care mărturiseau că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, născut din veșnicie din Dumnezeu Tatăl.

În scrisoarea adresată episcopilor după încheierea Sinodului de la Niceea, împăratul Constantin subliniază că obiectivul pe care l-a urmărit a fost acela de a asigura unitatea credinței, care putea fi obținută eficient și sigur doar dacă toți episcopii sau cel puțin majoritatea acestora s-ar fi întâlnit, pentru a dezbate și a lua o hotărâre privind detaliile credinței. Astfel, la Niceea a fost convocată o adunare cât mai numeroasă posibil „și fiecare chestiune a fost examinată cuvenit și pe deplin, până când judecata pe care Dumnezeu, care vede toate lucrurile, o putea aproba și care tinde la unitate și concordie, a fost adusă la lumină, astfel încât să nu mai rămână loc pentru discuții sau controverse ulterioare în legătură cu credința” (Nibley, 2004: 141). După ce majoritatea episcopilor au convenit asupra unei formule privind mărturisirea de credință, toți cei prezenți au fost invitați să o semneze. Cu foarte puține excepții, episcopii participanți au semnat mărturisirea

de credință. Episcopul Eusebiu de Nicomidia, cel care a vorbit în sinod în favoarea învățaturii lui Arie, a refuzat să semneze crezul. La Niceea s-a hotărât ca Arie, susținătorii lui și episcopii care au refuzat să accepte mărturisirea de credință să fie excomunicați, iar împăratul Constantin a poruncit și exilarea lor. Astfel, s-a considerat că toți cei prezenți au fost de acord cu hotărârile sinodului, fiindcă cei care au refuzat semnarea mărturisirii s-au autoexclus din comunitatea creștină a majorității.

Merită menționat faptul că, în dreptul canonic mai vechi, „principiul majorității a fost conceput ca un mijloc de a ajunge la unanimitatea necesară prin impunerea obligației ca deciziile să fie aprobate de către minoritate. Acest lucru a făcut loc unei ficțiuni juridice prin intermediul căreia voința majorității a fost considerată drept voința tuturor. [...] Canoniștii justifică această ficțiune pe motiv că este mai probabil ca cei mai mulți să nimerescă adevărul și binele decât cei mai puțini” (Heinberg, 1926: 57-59). După cum era de așteptat, minoritatea care nu a subscris hotărârilor luate la Niceea a fost nemulțumită de rezultatul dezbaterilor.

3. Consecințe ale primului sinod ecumenic

Sinodul de la Niceea este considerat un punct de reper în istoria Bisericii din mai multe motive: a reprezentat primul pas în formularea oficială a doctrinei trinitare ortodoxe, a marcat începutul utilizării sinoadelor ecumenice pentru rezolvarea controverselor doctrinare și a contribuit la realizarea fuziunii dintre Biserică și Stat (Bernard, 1995: 91). O serie de aspecte legate de primul sinod ecumenic par să fi avut consecințe cu adevărat importante: implicarea împăratului în organizarea sinodului, terminologia folosită în mărturisirea de credință adoptată la sinod și regula de vot folosită pentru luarea deciziilor în cadrul sinodului.

3.1. Apelul la împărat

Implicarea împăratului Constantin în convocarea sinodului de la Niceea a facilitat participarea episcopilor prin faptul că aceștia au avut la dispoziție cel mai rapid și mai sigur mijloc de transport al vremii – Poșta Imperială; de asemenea, organizarea și desfășurarea sinodului au fost semnificativ ușurate de punerea la dispoziție în acest scop a palatului imperial din cetate (Valliere, 2012: 76). Aspectele logistice fiind asigurate, s-a reușit reunirea unui număr impresionant de participanți la sinod și deliberarea într-un interval de timp relativ scurt, de numai trei luni.

Episcopii reuniți la Niceea sperau că, odată cu adoptarea crezului și cu semnarea lui de către toți participanții, au pus capăt controverselor ariene. Cei câțiva care au refuzat semnarea mărturisirii de credință au fost declarați eretici și au fost depuși din treaptă, pierzându-și calitatea de membri ai clerului (Gonzalez, 2010: 244). Dorind să rezolve problema care producea tulburare și dezbinare în Biserică și care afecta unitatea Imperiului, împăratul Constantin a adăugat o sentință proprie celei pe care au hotărât-o participanții la sinod: i-a alungat pe episcopii depuși din cetățile lor (Valliere, 2012: 76). Astfel, după ce au fost declarați eretici și au fost excomunicați de Biserică, episcopii care au refuzat semnarea crezului au fost arestați și exilați de către puterea civilă. Această sentință imperială suplimentară a stabilit un precedent – intervenția autorității laice pentru apărarea adevărului de credință (Gonzalez, 2010: 244). În același timp, aplicând pedepse laice pentru probleme de natură religioasă, împăratul Constantin a introdus în legislația imperială o categorie nouă, și anume ereticul (Filoramo, 2022: 161).

Dacă hotărârile sinoadelor de dinainte de Niceea erau respectate în mod voluntar de către episcopii diferitelor cetăți, unii refuzând să se conformeze, odată cu impunerea lor de către autoritatea civilă, sinoadele dobândesc putere și autoritate sporite: hotărârile lor în materie de credință și de disciplină nu mai sunt doar simple reguli bisericești, ci devin legi de stat (Valliere,

2012: 76). Importanța primului sinod ecumenic de la Niceea constă și în faptul că el reprezintă primul sinod al Bisericii care a fost convocat de un conducător politic, iar acest model a fost folosit în diverse rânduri în decursul istoriei, adesea cu consecințe negative pentru Biserică.

3.2. Terminologie

În timpul dezbaterilor din cadrul sinodului, episcopii au observat că Arie putea să accepte orice formulare din Sfânta Scriptură și să îi dea o interpretare proprie (Kelly, 2009: 37-38), care să-i susțină punctul de vedere. De aceea, ei simțeau nevoia unei formule care să-l constrângă pe Arie să accepte divinitatea lui Iisus. Se pare că la sugestia consilierului său, Osius de Cordoba, Împăratul Constantin a propus episcopilor sinodali „termenul *homoousios*, o versiune greacă a latinescului *consubstantialis*, adică Tatăl și Fiul sunt consubstanțiali, împărțind aceeași substanță divină” (Kelly, 2009: 38).

Cu toate că termenul *homoousios* părea să rezolve problema principală a dezbaterii – faptul că Fiul și Tatăl au o relație foarte strânsă (Freeman, 2009: 232) sau, mai exact, că Fiul împărtășește aceeași esență divină cu Tatăl, el a fost acceptat cu rețineră de către episcopii conservatori, în primul rând pentru că nu se regăsește în Sfânta Scriptură (Kelly, 2009: 37-38). De-a lungul secolelor ce au urmat sinodului de la Niceea, au mai fost împrumutați din vocabularul filosofic și alți termeni pentru a putea explica în mod adecvat credința. În secolul al patrulea, însă, acest împrumut nu a fost ușor acceptat. Deși episcopii nu s-au mai raportat exclusiv la Scriptură pentru a formula explicații teologice, ei au încercat să ofere o învățătură mai clară, care să fie în deplin acord cu Biblia, dar formulată cu ajutorul unor termeni externi: „episcopii au susținut că învățatură lor a exprimat ceea ce Biblia nu a spus pe deplin, dar, în același timp, au recunoscut că au învățat într-adevăr ceva nou. Generațiile următoare vor numi acest proces dezvoltarea doctrinei” (Kelly, 2009: 41).

Mai mult, termenul *homoousios* (prin care se înțelege „din aceeași substanță”). nu doar că a fost primit cu reticență de către unii episcopi, ci a dat naștere unor controverse puternice. Deși a fost folosit pentru a exprima ideea că Fiul este la fel de divin ca Tatăl, „părea să implice că nu există nicio distincție între Tată și Fiul” (Gonzalez, 2010: 244). Încercarea de a explica faptul că în creștinism este adorat un singur Dumnezeu și nu mai mulți (politeism), iar în același timp și Fiul este Dumnezeu, dar totuși distinct de Tatăl, nu a fost un demers nici ușor și nici rapid. „Posibilitatea răstălmăcirii consubstanțialității într-un sens monarhian-modalist i-a făcut pe majoritatea episcopilor răsăriteni să refuze multă vreme acest termen” (Ică, 2008: 229).

Termenul latin propus de împăratul Constantin făcea obiectul unor nuanțe de interpretare în limba greacă (limba episcopilor participanți la sinod), fiindcă putea fi înțeles în sensul că Tatăl și Fiul „erau literalmente identici, fără nici o distincție între ei” (Kelly, 2009: 38). În plus, *homoousios* nu era un termen nou, ci avea o istorie controversată destul de recentă: „Pavel de Samosata a folosit termenul pentru a descrie relația dintre Hristos ca Logos și Dumnezeu, iar [...] Sinodul întrunit în 268 la Antiohia l-a declarat eretic pe Pavel de Samosata și a condamnat termenul *homoousios* în modul în care era folosit de Pavel, deoarece implica împărțirea naturii divine între Tatăl și Fiul” (Freeman, 2009: 232). Toate aceste aspecte au contribuit la modul în care a evoluat arianismul în răsăritul Imperiului.

Dezbaterea privind natura lui Iisus și relația lui cu Dumnezeu Tatăl este foarte importantă și are implicații profunde: dacă Iisus este de aceeași substanță cu Tatăl, atunci este cu adevărat Dumnezeu și este rezonabil să credem că este capabil să mântuiască; dacă însă Iisus este doar de o substanță asemănătoare cu Dumnezeu Tatăl, atunci nu este evident că el deține puterea și autoritatea de a-i mântui pe credincioși (Brown, 2023: 156). Dacă Iisus este o ființă creată, așa

cum susținea Arie, atunci Iisus este un învățător și un model pe care suntem chemați să îl imităm: „arianismul a preamărit ceea ce poate face o creatură și astfel, în mod întâmplător, a preamărit omul, în special pe cel mai presus dintre oameni, împăratul roman – care abia recent renunțase la pretenția de a fi divin” (Brown, 2023: 157). Mai mult decât atât, „prin preamărirea omului, arianismul amenința să nege faptul că revelația și Biserica, instituția care o transmite, sunt singurele mijloace de acces la adevărul spiritual și la viața veșnică pe care acesta o aduce” (Brown, 2023: 157).

3.3.Regula de vot

Deși în cadrul unei biserici sau al unei eparhii deciziile se puteau lua prin vot majoritar (MacMullen, 2008: 67), împăratul Constantin dorea să rezolve de manieră definitivă, cu ajutorul sinodului pe care l-a organizat la Niceea, problema iscată de Arie. El a afirmat în mai multe rânduri principiul că „orice se face în sfintele sinoade ale episcopilor are forța voinței divine însăși” (Nibley, 2004: 134). Pentru aceasta, avea nevoie și de o manifestare vizibilă a voinței divine în cadrul sinodului, iar aceasta era însăși regula unanimității. În acest sens, referindu-se la deciziile luate la Niceea, el afirma cu deplină încredere că „judecata a trei sute de episcopi nu este altceva decât judecata lui Dumnezeu” (Kelly, 2009: 41). Totuși, după cum am menționat anterior, unanimitatea manifestată la Niceea a fost, de fapt, o majoritate care s-a impus asupra minorității indecise. În cele din urmă, minoritatea a fost exclusă nu doar de la vot, ci și din comuniunea cu Biserica (prin excomunicare), cu justificarea că refuzul lor de a subscrie crezului adoptat de majoritate ar reprezenta, de fapt, o auto-excludere.

Totuși, problema dezbătută la Niceea nu era o temă de interes doar pentru teologi, fiind o preocupare reală pentru credincioșii din marile cetăți ale Diocezei de Est. Aceștia intrau uneori în conflicte intense din cauza diferențelor în ceea ce privește credința sau pentru a-și susține episcopii. Așa se face că, deși la Niceea decizia a fost luată în unanimitate, de fapt, o parte a minorității s-a raliat majorității, semnând crezul, în timp ce foarte puțini au refuzat să semneze mărturisirea de credință. Aceștia din urmă au fost excluși din biserică, iar scaunele lor episcopale au fost preluate de episcopi semnatori. Problema de fond, însă, a rămas – înțelegerea diferită a credinței în eparhii diferite. De aceea, „după Sinodul de la Niceea, ambele părți au început o acțiune de purificare a episcopilor din zona lor de influență, eliberându-i din scaune, sub diferite pretexte, pe episcopii incomozi pe care i-au înlocuit cu alții fideli doctrinei respective” (Filoramo, 2022: 181).

3.4.Participare și receptare

Convocarea de către împărat și numărul mare de participanți au ajutat la receptarea ulterioară a sinodului întrunit la Niceea în anul 325 ca sinod ecumenic, adică al întregii lumi locuite. Deși majoritatea episcopilor participanți reprezentau Biserici din Siria, Palestina, și Egipt, unde controversa ariană era foarte intensă, la Niceea au fost prezenți episcopi din toate provinciile imperiului și chiar din afara granițelor lui. Toate opiniile au fost reprezentate: episcopul Eusebiu de Nicomidia, mitropolitul pentru Niceea, a susținut în ședințe punctul de vedere al lui Arie, care, fiind un simplu preot, nu putea participa la sinod. De asemenea, episcopul Alexandru a venit însoțit de diaconul său, Atanasie – care i-a fost succesori în scaunul episcopal al Alexandriei (Freeman, 2009: 231).

3.5.Eficacitatea sinodului de la Niceea

Scopul sinodului de la Niceea a fost exprimat de împăratul Constantin în discursul ținut în deschiderea întrunirii: el își dorea ca cele două părți să se înțeleagă și astfel să ajungă la unitatea

Bisericii de care avea nevoie pentru consolidarea unității Imperiului (Freeman, 2009: 232). Deși episcopii au formulat la Niceea o mărturisire de credință, controversa ariană nu s-a stins odată cu semnarea crezului de către participanți. Cei care au refuzat să semneze au fost excluși din cler, iar împăratul a poruncit și exilarea lor. Cu toate acestea, însă, la scurt timp după încheierea sinodului, pentru a-i liniști pe credincioșii din eparhiile ariene, împăratul Constantin a cedat presiunilor susținătorilor lui Arie, reabilitându-i pe cei alungați: în anul 329, Eusebiu și-a reluat funcția de episcop al Nicomidiei și a revenit în anturajul împăratului Constantin, pe care l-a convins să-l reabiliteze pe Arie (Valliere, 2012: 77-78). În plus, folosindu-și influența, Eusebiu a reușit să-i destituie din funcție pe principalii susținători ai crezului de la Niceea: episcopii din Antiohia, Ancyra și Alexandria, pe care i-a înlocuit cu episcopi arieni. Mai mult, în anul 337, Eusebiu de Nicomidia l-a botezat, pe patul de moarte, pe împăratul Constantin.

Concluzii

În lucrarea de față am prezentat o serie de aspecte de ordin politic ce au influențat modul de soluționare a uneia dintre cele mai mari controverse cu care s-a confruntat Biserica creștină în istoria ei – erezia ariană. În prima parte am arătat că știința politică studiază mecanismele care fac posibilă cooperarea dintre oameni cu interese diferite și chiar divergente și am identificat regulile ca fiind unele dintre aceste mecanisme. De asemenea, în această secțiune am prezentat în linii mari în ce a constat controversa iscată de preotul Arie din Alexandria.

În partea a doua a lucrării am expus modul în care împăratul Constantin a încercat să rezolve dezbinarea provocată de învățătura lui Arie – problemă care nu era doar o diferență de opinie teologică, ci amenința unitatea și stabilitatea politică a Imperiului Roman. Am arătat faptul că implicarea împăratului în convocarea, organizarea și desfășurarea sinodului de la Niceea a facilitat participarea episcopilor și a ușurat luarea deciziilor în cadrul ședințelor. De asemenea, am prezentat faptul că, deși deliberarea se făcea prin raportare la Sfânta Scriptură, ea era interpretată în mod diferit în școlile teologice din marile centre culturale ale imperiului, iar această realitate a influențat modul în care s-a ajuns la o decizie în cadrul sinodului.

În cea de-a treia parte a lucrării, am prezentat unele consecințe ale sinodului de la Niceea. Dorind să rezolve cât mai tranșant controversa ariană, împăratul Constantin a adăugat el însuși o pedeapsă la sentința episcopilor – exilarea celor vinovați de erezie. De asemenea, deoarece nu au găsit în Sfânta Scriptură o sintagmă care să exprime clar și fără echivoc divinitatea lui Iisus, episcopii sinodali au fost nevoiți să folosească un termen din afara textului biblic – *homoousios*, fapt care a condus și el la o serie de complicații. În plus, regula de vot folosită în cadrul sinodului (unanimitatea) a produs o minoritate nemulțumită, care avea suficienți susținători în cadrul Bisericilor locale. Acești simpatizanți ai lui Arie, după încheierea sinodului, au folosit toate mijloacele pentru a-și recupera funcțiile pierdute și a recâștiga influența în eparhiile lor.

Deși primul sinod ecumenic a pus bazele terminologiei trinitare, episcopii întruniți în anul 325 nu au reușit să tranșeze problema ariană, aceasta influențând multă vreme după Niceea viața religioasă și politică a Imperiului.

BIBLIOGRAPHY:

1. ***, (2019). Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă.
2. Bernard, D. K. (1995). *A history of Christian doctrine*. Word Aflame Press.
3. Brown, H. O. (2023). *Imaginea lui Isus Cristos în oglinda ereziilor și în cea a ortodoxiei creștine*. Humanitas.
4. Filoramo, G., (2022). *Crucea și puterea: creștinii, de la martiri la persecutori*. Humanitas.
5. Freeman, C. (2009). *A New History of Early Christianity*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300166583>
6. Gonzalez, J. L. (2010). *The Story of Christianity: The Early Church to the Dawn of the Reformation*. HarperCollins Publishers.
7. Heinberg, J. G., (1926). „History of the Majority Principle”. *American Political Science Review* 20(1):52–68. doi: [10.2307/1945098](https://doi.org/10.2307/1945098).
8. Ică, I. I., (2008). *Canonul apostolic al primelor secole*. Deisis.
9. Kelly, J. F. (2009). *The Ecumenical Councils of the Catholic Church: A History*. Liturgical Press.
10. Lanne, J.-E., (1971). L’origine des synodes, *Teologische Zeitschrift*, (27). Jahrgang, Friedrich Reinhardt Verlag. 201-222.
11. MacMullen, R., (2008). *Voting About God in Early Church Councils*. Yale University Press.
12. Nibley, H., (2004). *Apostles and Bishops in Early Christianity*. Desert Book Co.
13. Valliere, P. (2012). *Conciliarism: A history of decision-making in the church*. Cambridge University Press.